

УДК 631.15:502.131.1

**ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ**

О.Б. Станкевич, кандидат економічних наук, доцент

С.Т. Девко, аспірант*

Розкрита сутність та зміст організаційно-економічної складової механізму забезпечення сталого розвитку сільських територій. Розглянуто і проаналізовано її вплив на процеси, що відбуваються у соціально-економічному житті сільського населення.

Сільські території, село, сталий розвиток, організаційно-економічна складова механізму.

Постановка проблеми. Головною метою державної регіональної економічної політики є забезпечення умов соціально-економічного розвитку сільських територій. У сучасних умовах цільовими факторами сталого розвитку села визначено рівень його економічного розвитку, надання ефективної комплексної державної підтримки, підвищення якості життя населення, оплата праці та стан навколишнього природного середовища. Необхідною умовою досягнення зазначених цільових факторів є розробка відповідного механізму забезпечення сталого соціально-економічного розвитку сільських територій.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблеми соціально-економічного розвитку сільських територій досліджуються у працях таких вчених, як З. Герасимчук, І. Гончаренко, М. Долішній, М. Мельникова, О. Павлов, М. Орлатий, Д. Стеченко, В. Трегобчук, В. Терещенко, В. Уркевич та ін. Проте питання, які розглядаються в цих дослідженнях, не охоплюють багатьох проблем, що постають на шляху забезпечення сталого розвитку такої соціально-економічної системи, як сільські території. Разом з тим, незважаючи на значні здобутки у зазначених напрямках, залишаються недостатньо дослідженими питання забезпечення сталого розвитку сільських територій, які вимагають свого подальшого поглиблення та вивчення.

Мета дослідження – розкрити сутність організаційно-економічної складової механізму забезпечення сталого розвитку сільських територій.

Виклад основного матеріалу. Останнім часом поняття «сільські території» широко використовується в науковій літературі, проте у визначенні його сутності, змісту поки що переважає вузькоспеціалізований під-

*Науковий керівник – доктор економічних наук, професор, академік НААН В.К. Терещенко

хід, тобто кожна наукова дисципліна щодо цієї дефініції виокремлює власне дослідницьке поле. Склалася певна невідповідність між практикою застосування цього поняття й рівнем і ступенем його науково-прикладної вивченості.

Сільська територія – це історично сформована і в історично визначених межах системна сукупність сільської поселенської мережі, що поєднує в собі природні, виробничо-господарські, соціальні, політичні складники, які перебувають під управлінським та регулятивним впливом територіальних громад, органів місцевого самоврядування, органів державної влади, бізнесових структур і громадськості.

У міжнародній практиці вживається термін «сільська місцевість» або «сільський регіон (район)» [6], визначення якого відповідає вітчизняному поняттю «сільська територія».

Термін «територія» в етимологічному значенні має латинське походження від слова «земля». У чинному Земельному кодексі міститься близько 100 вживань терміна «територія» та пов'язаних з цією категорією понять у різних інтерпретаціях, але не розкривається його сутність і зміст. Безпосередньо природниче (географічне) розуміння території закладене у ст. 1 Закону України «Про планування і забудову територій» від 20 квітня 2000 р., відповідно до якої територія – частина земної поверхні у визначених межах (кордонах) із властивими їй географічним положенням, природними та створеними діяльністю людей умовами та ресурсами, а також з повітряним простором та розташованими під нею надрами [3]. У контексті цього обґрунтованим є твердження В.В. Юрчишина, що сільська територія, крім території як такої, включає в свою орбіту все те, що на ній у тій чи іншій формі функціонує або є її складовою [8, с. 5]. Сільські території поділяються на такі складові: природну (земля, водні ресурси, лісові ресурси, атмосфера, тваринний та рослинний світ, корисні копалини); економічну (виробнича сфера, сфера обміну та розподілу, сфера споживання); соціальну (населення, поселенська мережа, рівень життя, соціальна інфраструктура); управлінську (суб'єкти – органи місцевого самоврядування, державної влади, громадські організації, об'єкт, управлінські відносини). Сутнісний характер цих просторових утворень знаходить свій прояв у тому, що виробничо-господарська діяльність в їх межах відбувається в безпосередньому зв'язку з природним середовищем. Результати цієї діяльності значною мірою залежать від природних умов і природно-ресурсного потенціалу кожної конкретної території, а землі є головним засобом виробництва, причому не завжди сільськогосподарського, що залежить від специфіки сільських територій, їх місцевих особливостей [4, с. 6]. Сільські території — це не тільки просторовий базис виробництва, а й природне середовище та місце життєдіяльності людей. Саме тому від людини, її культурно-освітнього рівня, професійної підготовки, навичок, вмотивованості, бажання та вміння працювати і господарювати залежить ефективність використання території.

Осередком сільської території, місцем розташування об'єктів її соціальної, виробничої та управлінської підсистеми є сільський населений

пункт (село). Село – це населений пункт, де переважна більшість сільського населення зайнята в сільському господарстві.

Соціально-економічний розвиток села слід розглядати в контексті загальносвітових тенденцій. Дослідники цю категорію традиційно поділяють на дві складові: економічну і соціальну. Під економічним зростанням у науковій літературі [1] розуміють збільшення рівня виробництва кількості товарів і послуг, які продукує національна економіка в межах заданих ресурсів і технології, до досягнення економічною системою умов повної зайнятості.

Термін «соціальний розвиток» увійшов у науковий обіг відносно давно й охоплює соціальну сферу, яка не є тотожною соціальній інфраструктурі, найбільш вдалим є тлумачення соціального розвитку, запропоноване Д.В. Полозенком. Під соціальним розвитком він розуміє якісні зміни у продуктивних силах та виробничих відносинах, що сприяють високому життєвому рівню, духовному збагаченню, гармонійному розвитку людей [5, с. 3].

Соціально-економічний розвиток села повинен узгоджуватися з концепцією сталого розвитку.

Визначення самого ж терміна «сталий розвиток» (англ. sustainable development) вперше подається у доповіді «Наше спільне майбутнє» у 1987 р., підготовленій для ООН спеціально створеною у 1983 р. Міжнародною комісією з навколишнього середовища і розвитку, очолюваною прем'єр-міністром Норвегії Гру Харлем Брунтланд, де сталий розвиток розглядається як такий, що задовольняє власні потреби.

Виходячи з певних міркувань, О. Шубравська схильється до думки, що сталість економічного розвитку, - це здатність економічних систем зберігати стабільне збалансоване зростання. При цьому збалансованість має стосуватися елементів економічної системи, а також проявлятися у взаємодії системи із своїми над системами та з рештою систем, які з нею контактують, зокрема – екологічною і соціальною [7, с. 38].

З точки зору авторської концепції, сталий розвиток сільських територій можна охарактеризувати як рівномірне нарощування позитивних соціальних показників, таких як, життєвий рівень населення, освіта, здоров'я і т. д. у повній відповідності з економічним та екологічним розвитком сільської місцевості.

У Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2015 р. передбачено такі механізми її реалізації: нормативно-правове, інституційне, організаційне, фінансове та науково-методичне забезпечення. У загальному розумінні механізм – це система основних форм, методів, важелів використання економічних законів, розв'язання протиріч суспільного виробництва, а також формування потреб, створення системи стимулів і узгодження економічних інтересів основних класів і соціальних груп [2].

Встановлено, що організаційно-економічна складова механізму забезпечення сталого розвитку сільських територій найбільшою мірою впливає на протікання процесів у соціально-економічному житті суспільства, здійснення завдань і досягнення цілей розвитку сільських територій. Організаційно-економічна складова механізму забезпечення сталого розвитку сільських територій включає в себе ряд базових елементів: об'єкт

управління (сільські населені пункти), предмет управління (розвиток сільських територій), суб'єкт управління (органи управління), ресурси і технології управління. На нашу думку, організаційно-економічна складова механізму забезпечення сталого розвитку сільських територій – це сукупність інструментів і процесів прямого і непрямого впливу на соціально-економічні умови життєдіяльності громади села, які забезпечують підвищення економіки сільських територій і якості життя сільського населення.

Організаційно-економічна складова механізму забезпечення сталого розвитку сільських територій певним чином впливає на соціально-економічні процеси села: координує різноманітні види діяльності та процеси соціально-економічного розвитку сільських територій; забезпечує ринкове стимулювання і регулювання функціонування сільського господарства.

Кількість, співвідношення і ступінь використання інструментарію для реалізації цього впливу залежить від конкретних завдань, рішень або ситуацій. Необхідно враховувати комплексність впливу різних інструментів, оскільки вони тісно взаємопов'язані та взаємодіють. Зокрема, важливий інструмент розвитку села – розробка стратегії – включає в себе аналітичні, оціночні, проектні, експертні, організаційні та інші методичні інструменти і нерозривно пов'язаний із законодавчою нормотворчістю, прогнозуванням, плануванням і програмуванням сільського розвитку, формуванням інноваційної активності тощо. Набір інструментів впливу у зв'язку зі змінами внутрішній і зовнішніх факторів, появою нових інструментів або удосконаленням основних існуючих елементів системи управління розвитком сільських територій (наприклад, управлінських органів, структур, технологій, ресурсів), змінюється, тобто відбувається процес оновлення.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведені дослідження свідчать, що організаційно-економічна складова механізму забезпечення сталого розвитку сільських територій є багатоаспектною сукупністю інструментів і заходів впливу на процеси, що відбуваються на сільській території, які використовуються в різних поєднаннях з метою отримання визначеного ефекту (соціально-економічного розвитку, розвитку економіки, соціальної інфраструктури, сільського самоврядування, становлення якісно нового рівня життя населення). Лише на основі науково обґрунтованого і взаємодоповнюючого використання різноманітних інструментів впливу можна забезпечити необхідні зміни на сільських територіях для одержання очікуваного результату.

Список літератури

1. Базилевич В. Д. Макроекономіка: навч. посіб. / В.Д. Базилевич, Л. О. Балястик. – К.: Атіка. - 2002. – 336 с.
2. Економічний словник-довідник / за ред. д.е.н. проф. С.В. Мочерного. – К.: ФЕМІНА, 1995.
3. Закон України «Про планування і забудову територій» // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 1699-III. – Ст. 1.
4. Організаційно-економічний механізм розвитку сільських територій: моногр. / В. К. Терещенка, В. А. Ткачук, Н. В. Морозюк та ін.; за ред. В. К. Терещенка. – Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М., 2010. – С. 6.

5. Полозенко Д. В. Соціальна інфраструктура села та джерела її фінансування / Д. В. Полозенко // Фінанси України. – 2002. – № 1. – С. 3.
6. Шайкин В. В. Развитие сельской местности. Теория и практика. учеб. пособие / В. В. Шайкин, Р. Г. Ахметов. – М.: Издательство МСХА, 2001. – С. 8.
7. Шубравська О. Сталий економічний розвиток: поняття і напрям досліджень / О. Шубравська // Економіка України. – 2005. – № 1. – С. 36 – 42.
8. Юрчишин В. В. Сільські території як системоутворюючі фактори розвитку аграрного сектору економіки / В. В. Юрчишин // Економіка АПК. – 2005. – № 11. – С. 4–7.

Раскрыты сущность и содержание организационно-экономической составляющей механизма обеспечения устойчивого развития сельских территорий. Рассмотрено и проанализировано ее влияние на протекающие процессы в социально-экономической жизни сельского населения.

Сельские территории, село, устойчивое развитие, организационно-экономическая составляющая механизма.

The article reveals the essence and content of organizational and economic component of the mechanism for sustainable rural development. Considered and analyzed its impact on the processes of the socio-economic life of the rural population.

Rural territories, village, sustainable development, organizational and economic component of the mechanism.